

**JÓZEF KRUKOWSKI, PAWEŁ KALETA, KOMENTARZ
DO KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO. T. IV/2:
KSIĘGA VI. SANKCJE KARNE W KOŚCIELE
ZREFORMOWANE PRZEZ PAPIEŻA FRANCISZKA,
PALLOTTINUM, POZNAŃ 2022, SS. 363**

Dr Maciej Andrzejewski

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polska
e-mail: maciej.andrzejewski@upjp2.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-8440-2426>

Wprowadzenie

Nakładem Wydawnictwa Pallottinum w 2022 r. ukazał się pod redakcją naukową ks. prof. dr. hab. Józefa Krukowskiego Komentarz do księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹ zreformowanej na mocy konstytucji apostolskiej *Pascite gregem Dei* papieża Franciszka², którego współautorem jest ks. dr hab. Paweł Kaleta, prof. KUL. Autorzy komentarza dychotomicznie podzieli między siebie materię kanonicznego prawa karnego. Część I zatytułowaną *De delictis et poenis in genere* opracował ks. prof. Józef Krukowski. Komentując zagadnienia związane z przestępstwami i karami w ogólności, Autor wskazał na pięć nowości wprowadzonych do księgi VI na mocy reformy papieża Franciszka, takich jak: rozszerzenie katalogu kar ekspiacyjnych, zwrócenie szczególnej uwagi na konieczność zadośćuczynienia za wyrządzone szkody i zgorzenie, wprowadzenie zasady domniemania niewinności, poszanowanie zasady prawa do obrony oskarżonego zarówno

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

² Franciscus PP., *Constitutio apostolica Pascite gregem Dei qua Liber VI Codicis Iuris Canonici reformatur* (23.05.2021), „L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana” 161 (2021) nr 122 (01.06.2021), s. 2-4 [dalej: PGD].

w trybie procesu sądowego, jak i procesu administracyjnego, przywrócenie środka karnego w postaci nadzoru.

W pierwszej części księgi VI zwrócono również uwagę na zmiany w zakresie obowiązków osób pełniących władzę sądowniczą w Kościele w kontekście kann. 1311, 1321 oraz 1326 KPK/83. Zaakcentowano także zmiany w zakresie klasyfikacji kar i środków karnych, wskazując na restytucję instytucji grzywny na cele kościelne, czy wprowadzenie zakazu korzystania z biernego i czynnego prawa wyborczego w wyborach kanonicznych. Natomiast na płaszczyźnie wymierzania kary, istotnego znaczenia nabiera zasada proporcjonalności w jej aplikowaniu.

Natomiast ks. prof. Paweł Kaleta podjął się trudu skomentowania zmian wprowadzonych w części *De singulis delictis deque poenis in eadem constituti*, ze szczególnym uwzględnieniem nowych typów przestępstw wprowadzonych na mocy reformy papieża Franciszka, a także innowacji w zakresie już istniejących typów czynów zabronionych. Autor zwraca uwagę na sposób nowelizacji prawa karnego wskazując zasadnie, iż część przestępstw ustanowionych po promulgacji KPK/83 została włączona przez papieża Franciszka do PGD, chociażby przestępstwa dotyczące nadużyć seksualnych wobec osób małoletnich, zaś nowymi przestępstwami są m. in.: niewypełnienie obowiązku wykonania wyroku lub dekretu karnego, podlegającego wykonaniu, dobrowolne i bezprawne porzucenie świętej posługi przez duchownego, czy chociażby rażące niedbalstwo w zarządzie majątkiem kościelnym.

Metodologia niniejszego opracowania stanowi niewątpliwie nawiązanie do szkoły glosatorów i komentatorów, a zaproponowana w nim egzegeza tekstu normatywnego może z powodzeniem aspirować do miana *glossa ordinaria*. Autorzy w pierwszej kolejności wyjaśniają sens i znaczenie słów, a następnie przystępują do komentowania, czyli wyjaśniania tekstu i w ten sposób komentarz jako praktyczny rezultat glosy stanowi integralną całość i służy wyjaśnianiu sensu prawa. Wydaje się również, iż w swoim dziele Autorzy posłużyli się klasycznym schematem pracy nad tekstem *praemitto-scindo-summo-casumque figuro-perlego-do causas-connoto-objicio* [Sobański 2009, 31]. Metoda ta stanowi *iunctim* z założeniami franciszkańskiej reformy prawa karnego, które trafnie dekodują Autorzy jako „przyczynienie się także do dokładniejszego sformułowania istotnych elementów normy prawnej, jakimi są dyspozycja, hipoteza i sankcja”.

W tak zarysowanym wprowadzeniu i bogactwie zmian wydaje się, iż brakuje wyeksponowania znaczenia nowego kan. 1341 KPK/83, które ks. dr hab. Piotr Majer, prof. UPJPII nazywa nową „filozofią” kanonicznego prawa karnego [Majer 2021]. Jest to słuszne założenie, ponieważ nałożenie obowiązku na ordynariusza wszczęcia postępowania sądowego lub administracyjnego prowadzi to prymatu zasady legalizmu ścigania nad zasadą oportunistyczną. Reforma franciszkańska zmienia zasadniczo akcenty z dotychczasowego uprawnienia ordynariusza do wszczęcia i prowadzenia postępowania na obowiązek w tym zakresie. Wydaje się również, iż przedmiotowa zmiana normatywna jest zgodna z zaproponowaną jeszcze w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku wizją filozoficznego uzasadnienia kary z punktu widzenia prawa kanonicznego, zaproponowaną przez ks. prof. Mariana Myrchę. Wymieniony autor wskazywał, iż „w porządku metafizycznym kara jest konsekwencją zależności od Woli Najwyższej, zależności przenikającej w najgłębsze tajniki bytu stworzonego. Jeżeli kiedykolwiek należy stłumić bunt wolnej istoty i przywrócić naruszone prawo, to właśnie wtedy, kiedy wymaga tego Sędzia Najwyższy i sprawiedliwość najwyższa. Ofiara niesprawiedliwości może zrzec się dobrowolnie zadośćuczynienia, ale sprawiedliwość ze swej strony zapewnia je w każdym wypadku” [Myrcha 1960, 98]. Mając współcześnie na uwadze działanie prawa karnego w obszarze zadania pasterskiego, wskazuje się na gwarancje prawne w zakresie stosowania kar podkreślając, iż „każdy moment w prawnym procesie stosowania kar podlega szczególnym ograniczeniom i wymogom proceduralnym ustanowionym przez normy regulujące poszczególne czynności. Ścisłe podporządkowanie przepisom w tej materii jest sposobem zagwarantowania zarówno poszanowania praw wiernych, jak i wykonywania *ius puniendi* zawsze w zgodności ze swoją naturą i funkcją w Kościele” [Cenalmor i Miras 2022, 470]. Papież Franciszek również zwraca uwagę na to, że nowe prawo karne ma być „narzędziem dla dobra dusz, a jego przepisy, gdy będzie to konieczne, będą wprowadzane w życie przez Pasterzy ze sprawiedliwością i miłosierdziem, świadomych, że do ich posługi, jako obowiązek sprawiedliwości – wybitnej cnoty kardynalnej – należy nakładanie kar, gdy wymaga tego dobro wiernych”.

Mając na uwadze, iż księga VI KPK/83 zawiera 89 kanony, a ponad 70 % z nich zostało zreformowanych, a tylko 17 pozostawiono bez zmian, nie ma możliwości odniesienia się do wszystkich uwag zaprezentowanych w komentarzu. Dlatego niniejsze opracowanie zostało podzielone na dwie części, zgodnie z systematyką kodeksową. W pierwszej kolejności zostaną zaprezentowane

uwagi autora do części I zatytułowanej „Przestępstwa i kary w ogólności”, a następnie wskazane będą uwagi do części II zatytułowanej „Poszczególne przestępstwa i ustanowione za nie kary”. Niemniej, ze względu na obszerność komentarza, który liczy 363 strony oraz wymagań redakcyjnych odnośnie do ilości znaków niniejszego opracowania, przedstawione zostaną przede wszystkim uwagi odnoszące się do zmian o charakterze fundamentalnym.

Przed przystąpieniem do szczegółowych analiz przypomnieć należy za papieżem Franciszkiem, iż sankcja kanoniczna pełni również funkcję zadośćuczynienia i zbawienego lekarstwa oraz szuka przede wszystkim dobra wiernych tak, że stanowi pozytywny środek dla realizacji Królestwa, dla odbudowy sprawiedliwości we wspólnocie wiernych, powołanych do osobistego i wspólnego uświęcenia [Preambuła PGD]. Wprowadzenie do PGD wskazuje, iż papież Franciszek prawo karne postrzega jako „ultima ratio, ostateczność sięgania po karę, ograniczone do najpoważniejszych czynów, godzących w interesy jednostek i zbiorowe, które najbardziej zasługują na ochronę”³.

1. Przestępstwa i kary w ogólności

W tytule I przedstawiona została natura władzy karania w Kościele w świetle Ewangelii i Listów Apostolskich. Na szczególne docenienie zasługuje przedstawienie Magisterium Kościoła w odniesieniu do prawa karnego, poczynając od dekretu *Novi ille* papieża Innocentego II z 1204 r., poprzez nauczania papieża Jana XXII, Leona X, Piusa VI, Piusa IX, Jana Pawła II, na aktualności nauczaniu Soboru Watykańskiego II skończywszy. Prawo to zastało ukazane w trzech aspektach: teologicznym, teoretycznym i dogmatycznym. Następnie przedstawiono podmioty podległe władzy karania. Rację ma Autor wskazując na znaczenie zasady *nullum crimen, nulla poena sine lege poenali praevia*, zgodnie z którą nie ma przestępstwa ani kary bez uprzedniej ustawy karnej, co wynika *expressis verbis* z nowego brzmienia kan. 1311 § 2 KPK/83, zgodnie z którym kary w Kościele należy wymierzać zgodnie z przepisami prawa. Wydaje się, iż dopełnieniem interesujących rozważań Autora byłoby odwołanie się do funkcji kanonicznego prawa karnego, w szczególności w kontekście postrzegania przedmiotowego kanonu jako bramy (*ianua*) nowego prawa karnego⁴.

³ Franciszek, *Przemówienie do delegacji Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego* (23.10.2014), http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/prawo_23102014.html [dostęp: 15.02.2024].

⁴ Szeroko o funkcjach kanonicznego prawa karnego zob. Skonieczny 2021, 126-34.

Następnie Autor poddaje analizie znaczenie ustaw i nakazów karnych, rozpoczynając swoje rozważania od analizy zasady *lex retro non agit*. Jednocześnie szczegółowo opisuje klasyfikację sankcji karnych ze względu na sposób wymierzania oraz podziął na sankcje określone i nieokreślone, a także mające charakter obligatoryjny, jak i fakultatywny. W tytule tym Autor podnosi interesujący problem z punktu widzenia zasady *sana cooperatio* między instytucjami państwa a Kościoła dotyczący ukarania przestępstwa, które jest *mixi fori*. Zastanawia się również, czy możliwe jest karanie za to samo przestępstwo w prawie państwowym i prawie kanonicznym w świetle zasady *ne bis in idem*, zwracając jednocześnie uwagę, iż najwyższy prawodawca milczy w tym zakresie zarówno w normach KPK/83, jak i PGD. Wydaje się, iż problematyka zasady *ne bis in idem* we wskazanym kontekście wymaga nie tylko pogłębionych analiz doktrynalnych, ale również jednoznacznego uregulowania przez prawodawcę kościelnego.

W tytule trzecim rozważania koncentrują się na podmiocie podległym sankcjom karnym. W tym kontekście szczególnie interesujące jest odniesienie się do *novum*, jakie reforma papieża Franciszka wprowadziła w odniesieniu do zasad odpowiedzialności karnej za naruszenie ustawy karnej lub nakazu karnego. Zgodzić należy się z tezą Autora, iż poważnym osiągnięciem w rozwoju prawa kanonicznego jest wprowadzenie zasady domniemania niewinności. Wydają się, iż Autor opracowania stawia tezę, iż reforma papieża Franciszka wprowadziła do procesu kanonicznego zasadę domniemania niewinności. Niemniej jednak można spotkać opracowania, w których twierdzi się, iż zasada domniemania niewinności obowiązywała w KPK/83 jeszcze przed reformą papieża Franciszka [Miziński 2007, 150]. Nie wdając się w szczegółowe analizy zarysowanego problemu badawczego wskazać należy, że wprowadzenie *expressis verbis* zasady domniemania niewinności do KPK/83 niewątpliwie stanowi krok milowy w organizacji procesu karnego w Kościele katolickim, zapewniając nie tylko ochronę dobrego imienia oraz zwiększając możliwości wynikające z prawa do obrony, ale przede wszystkim zapewniając wynikającą z praw człowieka ochronę podmiotu biernego procesu karnego.

Autor wskazuje zasadnie, iż zasada domniemania niewinności jest osiągnięciem współczesnej kultury prawnej, zatem suponuje również, że prawodawca kościelny poprzez wprowadzenie zasady domniemania niewinności do KPK/83 poszedł drogą znaną w świeckich porządkach prawnych [Hahn 2022, 10-11]. Zwrócić należy także uwagę na oczywistą omyłkę piarską, w przypisie nr 98 na s. 58, odnoszącą się do uregulowania zasady

domniemania niewinności w prawie powszechnym, w aktach prawa międzynarodowego. Zasada domniemania niewinności została bowiem proklamowana w art. 11 ust. 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 r.), a nie w art. 14 ust. 1. Na marginesie wskazać należy także ma inne akty normatywne statuujące zasadę domniemania niewinności w prawie międzynarodowym⁵, jak i europejskim⁶.

W rozważaniach dotyczących zakresu obowiązywania zasady domniemania niewinności słusznie wskazano, iż zasada ta obowiązuje do momentu skazania oskarżonego, co następuje po wydaniu wyroku lub dekretu pozasądowego, gdy sprawa przejdzie w stan rzeczy osądzonej. Tak określone rozważania dotyczące zakresu temporalnego analizowanej zasady są niepełne, ponieważ nie wskazano od którego momentu chroni ona każdego, przeciwko któremu prowadzony jest *iudicium criminale*, a więc wtedy, gdy ma ona status osoby podejrzewanej lub osoby podejrzananej, czy dopiero do momentu uzyskania statusu podejrzanego czy oskarżonego? W rozważaniach pominięto zakres przedmiotowy oraz podmiotowy zasady domniemania niewinności w prawie kanonicznym.

W następnym tytule Autor poddał analizie kary oraz inne środki karne, wyjaśniając w pierwszej kolejności pojęcie kary, wskazując na *ratio* karnia, przedmiot kary oraz jej cele. Sukcesywnie przedstawiono problematykę cenzur, interdyktu i suspensy. Zasadnie wskazano na istotną nowość, która została wprowadzona do zreformowanego prawa karnego, pozwalającą nakładać suspensę nie tylko na duchownych, ale także na wiernych świeckich, gdy posiadają urzędy kościelne z władzą rządu. Przedstawiono także istotę kar ekspiacyjnych i ich katalog oraz środki zaradcze i pokuty. Autor słusznie zatem wskazuje, iż nastąpiła restytucja instytucji nadzoru, który może mieć charakter prewencyjny lub prowizoryczny. Czas pokaże, czy będzie to skuteczny środek zapobiegający popełnianiu nowych przestępstw.

⁵ Art. 6 ust. 2 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284; art. 14 ust. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.

⁶ Art. 48 ust. 1 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2010/C 83/02; art. 3 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 65/1.

Ostatnie dwa tytuły poświęcone zostały kanonicznemu wymiarowi kary oraz problematyce zwalniania z kar, a także ich przedawnieniu. Zagadnieniem, na które słusznie zwraca uwagę Autor jest zmiana celów kary. W aktualnie obowiązującym prawie karnym jej celem jest, po pierwsze przywrócenie naruszonej sprawiedliwości, po drugie doprowadzenie do poprawy sprawcy i po trzecie, naprawa zgorzenia. Kanon ten jednoznacznie wskazuje na „nową filozofię” karania zaproponowaną przez papieża Franciszka. *Ratio* zmian celów kary można doszukiwać się w Preambule PGD, gdzie Ojciec Święty wskazuje wprost, że „wiele szkód wyrządził w przeszłości brak zrozumienia intymnego związku, jaki istnieje w Kościele między pełnieniem miłości a stosowaniem karnej dyscypliny, gdy wymagają tego okoliczności i sprawiedliwość. Taki sposób myślenia – uczy nas doświadczenie – niesie ze sobą ryzyko prowizorycznego zachowania sprzecznego z dyscypliną, na które lekarstwem nie mogą być wyłącznie napomnienia czy sugestie. Taka postawa często niesie ze sobą ryzyko, że z biegiem czasu takie sposoby życia krystalizują się, utrudniając korektę i w wielu przypadkach pogłębiając skandal i zamieszanie wśród wiernych. Z tego powodu stosowanie kar ze strony Proboszczów i Przełożonych jest konieczne. Zaniedbanie duszpasterza w stosowaniu systemu karnego świadczy o tym, że nie spełnia on swojej funkcji słusznie i wiernie”. Zasadnie podkreśla się również w literaturze przedmiotu, iż nie można budować dobra wspólnego Kościoła za pomocą zła wyrządzanego ofierze przestępstwa, poświęcając jej dobra przez nieoddanie jej sprawiedliwości [Skonieczny 2021, 109].

2. Poszczególne przestępstwa i ustanowione za nie kary

Druga połowa komentarza została poświęcona części szczególnej prawa karnego materialnego, w której stypizowano poszczególne przestępstwa, jednocześnie wskazując dobra chronione prawem, a więc wartości, które według prawodawcy kanonicznego wymagają prawnokarnej ochrony, albowiem dla sprawcy przestępstwa stają się przedmiotem zamachu. Przestępstwa te zostały skatalogowane w sześciu tytułach, które poza tytułem piątym, poświęconym przestępstwom przeciwko specjalnym obowiązkom, zostały całkowicie lub częściowo zmodyfikowane.

Tytuł pierwszy został poświęcony przestępstwom przeciwko wierze i jedności Kościoła. Słusznie zauważa Autor, iż większość zmian w niniejszym tytule polega na zmianie numeracji kanonów, przy substancjonalnej

tożsamości z poprzednio obowiązującymi normami. Mimo odwołania się do Dekretu Ogólnego w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła nie zwrócono uwagi na problem, czym jest *de facto* wystąpienie z Kościoła, czyli złożenie „oświadczenia woli o wystąpieniu z Kościoła”? Przy czym, podnosi się w tym zakresie w literaturze, iż dekret z 2015 r. nie zdefiniował nowego przestępstwa złożenia „oświadczenia woli o wystąpieniu z Kościoła”, dlatego też wystąpienie z Kościoła może być apostazją, gdy znamiona przestępstwa apostazji zaistniały wcześniej lub równocześnie ze złożeniem oświadczenia. Tylko zrekonstruowanie strony podmiotowej przestępstwa apostazji w postaci zaprzeczenia wszystkich prawd wiary chrześcijańskiej lub przynajmniej zaprzeczenie prawd fundamentalnym lub istotnym dla tej religii, uprawnia do przypisania przestępstwa stypizowanego w kan. 1364 § 1 KPK/83 [Andrzejewski i Kroczek 2023].

Podobnie tytuł drugi doznał modyfikacji i obecnie nosi nazwę przestępstwa przeciwko władzy kościelnej i przestępstwa związane z pełnieniem zadań kościelnych, licząc dziewiętnaście różnych typów czynów zabronionych. Nie wdając się w szczegółowe rozważania dotyczące każdego ze stypizowanych w tym tytule przestępstw, zwrócić należy uwagę Autora na niewłaściwe utożsamienie pojęć sprzeniewierzenia dobra kościelnego z jego kradzieżą. W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż łacińskie *subtrahō i furo* są odrębnymi kategoriami pojęciowymi, ponieważ kradzież to zabór mienia, a sprzeniewierzenie to coś substancjonalnie innego od kradzieży [Świto 2023, 301]. Zauważyć bowiem należy, iż „przywłaszczenie cudzej rzeczy ruchomej musi być poprzedzone powierzeniem jej przez pokrzywdzonego, czyli oddaniem w tymczasowe władanie sprawcy z zastrzeżeniem, że nie staje się on jej właścicielem lub wyłącznym dysponentem z pominięciem uprawnionego, lecz staje się jedynie jej depozytariuszem, mającym szersze lub węższe uprawnienia”⁷. Natomiast „znamiona przestępstwa kradzieży wyczerpuje bezprawny zabór cudzego mienia, przedstawiającego wartość materialną, w zamiarze przywłaszczenia. Ów zabór mienia następuje bezprawnie, bez żadnej do tego podstawy i bez zgody właściciela lub osoby, od której mienie zabrano”⁸.

Kolejny tytuł również uległ zmianom z uzurpacji kościelnych zadań na przestępstwa przeciwko sakramentom. Należy zwrócić przy tym uwagę

⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2017 r., sygn. akt IV KK 283/16, Lex nr 2200603.

⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 1998 r., sygn. akt IV KKN 98/98, Lex nr 36724.

na przestępstwa wprowadzone do kodeksu przez papieża Franciszka, takie jak przestępstwo udzielania sakramentu tym, którym zakazane jest jego przyjmowanie; przystąpienie do święceń przez osobę związaną cezurą lub nieprawidłowością, które rozmyślnie zostały zatajone. Jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, pierwsze z nich było znane poprzedniemu kodeksowi, o czym Autor nie wspomina [Majer 2021]. Autor również zwraca uwagę na nowe przestępstwo, które nie miało swojego kodeksowego odpowiednika, jakim jest rejestrowanie i ujawnianie spowiedzi sakramentalnej. Słusznie zwraca się uwagę na konieczność rozróżnienia nagrywania spowiedzi od jej podsłuchiwania, ponieważ samo podsłuchiwanie spowiedzi, bez jej rejestracji nie wypełnia znamion przestępstwa opisanego w kan. 1386 § 3 KPK/83. Autor zauważa również, że nagrywanie może nastąpić za pomocą jakiegokolwiek środka technicznego, czy to telefonu czy dyktafonu.

Tytuł czwarty doznał również modyfikacji, ponieważ do przestępstwa fałszu dodano przestępstwa przeciwko dobremu imieniu. Zgodzić należy się z Autorem, iż każde fałszywe doniesienie narusza prawo człowieka do dobrego imienia, ponieważ z kan. 220 KPK/83 wynika jednoznacznie, iż nikomu nie wolno bezprawnie naruszać dobrego imienia, które posiada inna osoba. Problem ten aktualnie należy widzieć również w kontekście legalności ujawnienia danych osobowych zawiadamiających w postępowaniu kanonicznym. Trzeba pamiętać, że samo twierdzenie o naruszeniu prawa do dobrego imienia i chęci jego obrony nie jest wystarczające, ponieważ do realizacji prawa do obrony dobrego imienia, potrzebne są jeszcze odpowiednie właściwości podmiotu wnoszącego o ujawnienie danych osobowych, w tym wykazanie interesu do uczestniczenia w procesie [Andrzejewski i Kroczek 2024].

Kolejny tytuł, co prawda nie został zmieniony i nadal statuuje przestępstwa przeciwko specjalnym obowiązkom, natomiast jego treść uległa poważnym modyfikacjom, ponieważ wprowadzono nowe przestępstwa, takie jak: dobrowolne i bezprawne porzucenie świętej posługi oraz przestępstwa w dziedzinie ekonomicznej. Wydaje się za zasadne umieszczenie również w komentarzu celnych uwag Autora przedstawionych w osobnym artykule w zakresie pierwszego z nowych przestępstw, gdzie wskazuje, iż kan. 1392 KPK/83 jest uzupełnieniem luki prawnej powstałej, gdy duchowny porzucił świętą posługę w celu uwolnienia się spod władzy kościelnej [Kaleta 2022, 104].

Ostatni tytuł poświęcony został przestępstwom przeciwko życiu, godności i wolności człowieka. Jak słusznie zauważa Autor, do nazwy przedmiotowego tytułu dołożono oprócz życia i wolności człowieka, także jego

godność. Zaakcentowanie w tytule godności człowieka wskazuje na związki prawa karnego z zasadą humanitaryzmu. Przypomnieć bowiem należy, iż każde prawo człowieka znajduje swój ostateczny fundament w godności osoby ludzkiej, potwierdzonej i chcianej przez Boga [Campos Martínez 2021, 1213-215]. Przede wszystkim zwrócić należy uwagę na kan. 1398 KPK/83, statuujący sankcje karne za przestępstwa seksualne wobec małoletnich. Istotnym *novum*, na które zwraca uwagę Autor jest poszerzenie jego zakresu podmiotowego. Wydaje się zatem, iż w nowym brzmieniu przestępstwo to będzie nadal miało charakter przestępstwa indywidualnego, gdyż prawodawca w pełni nie zrezygnował z posiadania przez podmiot przestępstwa szczególnych, określonych przez prawo właściwości na rzecz każdej osoby, która może spełniać ogólne warunki bycia podmiotem przestępstwa. Tym samym prawodawca nie przekształcił go w przestępstwo o charakterze powszechnym. Wskazuje na to treść kan. 1398 KPK/83, zgodnie z którym sprawcą przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu jest nie tylko duchowny, ale także członek instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego, a także *quolibus fidelis*, który posiada w Kościele jakąś godność, albo pełni urząd lub funkcję.

Podsumowanie

Komentarz autorstwa ks. prof. dr. hab. Józefa Krukowskiego oraz ks. dr. hab. Pawła Kalety, prof. KUL stanowi syntetyczne opracowanie niełatwej problematyki części ogólnej i szczególnej zreformowanego, kanonicznego prawa karnego materialnego. Można w nim znaleźć również odniesienie do instytucji prawa procesowego, jak chociażby zasada domniemania niewinności. Egzegeza kanonów dokonywana jest w sposób przystępny, tak aby ułatwić ich rozumienie i stosowanie, bez wdawania się w spory dogmatyczno-prawne.

Niniejszy komentarz będzie zatem pomocny nie tylko praktykom, którzy znajdą w nim wiele rozwiązań w swojej codziennej pracy zawodowej, ale będzie mógł również być wykorzystywany w badaniach naukowych z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego jako cenny asumpt do pogłębionych analiz poszczególnych instytucji tej gałęzi prawa. Komentarz będzie także pożytecznym narzędziem zdobywania wiedzy przez studentów studiów podstawowych, jak i podyplomowych, a także przez wszystkich zainteresowanych problematyką kanonicznego prawa karnego.

Dzieło to powinno być przyjęte z życzliwością i wdzięcznością dla jego Autorów za trud pracy włożony w przygotowanie komentarza i rozpoczęcie tym samym w środowisku kanonistów polskich dyskusji nad zreformowanym prawem karnym danym Kościołowi powszechnemu przez papieża Franciszka. Również niniejsze opracowanie powinno być potraktowane jako jeden z wielu głosów w rozpoczynającej się debacie nad zmianami, które weszły w życie w 2021 r.

Na zakończenie przypomnieć jeszcze raz należy, iż poszanowanie i przestrzeganie dyscypliny karnej jest obowiązkiem całego Ludu Bożego, ale odpowiedzialność za jej właściwe stosowanie należy w szczególności do Pasterzy i Przełożonych każdej wspólnoty. Jest to zadanie, które należy w sposób nierozzerwalny do *munus pastorale*. Kościół musi je realizować jako konkretny i niewypowiedziany postulat miłości wobec siebie, wspólnoty chrześcijańskiej i ewentualnych ofiar, a także wobec tych, którzy popełnili przestępstwo, a którzy jednocześnie potrzebują miłosierdzia i napomnienia Kościoła (Preambuła PGD).

PIŚMIENNICTWO

- Andrzejewski, Maciej, i Piotr Kroczek. 2023. „Czy wystąpienie z Kościoła jest zawsze apostazją?” <https://wpk.upjp2.edu.pl/aktualnosci/symposium-przestepstwo-czy-tylko-grzech-kanonista-w-poszukiwaniu-granicy-16-xi-2023-51.html> [dostęp: 30.04.2024].
- Andrzejewski, Maciej, i Piotr Kroczek. 2024. „Problem legalności ujawnienia danych osobowych zawiadamiających w postępowaniu kanonicznym na przykładzie przypadku.” *Studia z Prawa Wyznaniowego* (w druku).
- Campos Martínez, Francisco. 2021. „La presunción de inocencia y el nuevo Derecho penal canónico.” *Revista Española de Derecho Canónico* 78 (191):1211-253.
- Cenalmor, Daniel, i Jorge Miras. 2022. *Prawo kanoniczne*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Hahn, Judith. 2022. „Sex Offenses-Offensive Sex: Some Observations on the Recent Reform of Ecclesiastical Penal Law.” *Religions*. <https://www.mdpi.com/2077-1444/13/4/332/htm> [dostęp: 15.02.2024].
- Kaleta, Paweł. 2022. „Przestępstwo dobrowolnego i bezprawnego porzucenia świętej posługi przez duchownego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku.” *Roczniki Nauk Prawnych* 3 (32):101-13.
- Majer, Piotr. 2021. „Krótka prezentacja nowego prawa karnego Kościoła katolickiego.” <https://opoka.news/ks-piotr-majer-krotka-prezentacja-nowego-prawa-karnego-kosciola-katolickiego> [dostęp: 01.03.2024].
- Miziński, Artur. 2007. „Ochrona praw oskarżonego w Kościele w szczególności w kanonicznym procesie karnosądowym.” *Roczniki Nauk Prawnych* 1(XVII):141-65.

- Myrcha, Marian. 1960. *Prawo Karne. Kara*. T. 2. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Sobański, Remigiusz. 2009. *Szkoły kanonistyczne*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Skonieczny, Piotr. 2021. „Kanon 1311 § 2 Kodeksu prawa kanonicznego jako program odnowionego prawa karnego kanonicznego. Pierwsze uwagi.” *Annales Canonici* 2(17):101-42.
- Świto, Lucjan. 2023. „Działalność gospodarcza w Kościele – aspekt karny. Uwagi na tle nowelizacji kan. 1376 KPK.” *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 33(36):297-312. <https://doi.org/10.32077/bskp.4898>